

Údržba cesty, užívání, podnikání, podpora, ohledy na životní prostředí, daně (dopravní politika)

Filip Křepelka

**6. lekce Dopravní a přepravní právo (B)
Mezinárodní dopravní právo (M)**

Výstavba cesty a zázemí (infrastruktury)

- Velké investice: cesty, silnice, mosty, tunely, železnice, přístavy, kanály, zdymadla, letiště.
- Angažmá veřejné moci při výstavbě: důvody dříve a nyní
 - - vojenské, bezpečnostní, udržení soudržnosti státu (ba EU)
 - - hospodářský rozvoj, sociální úroveň, dostupnost pro obyvatelstvo
- Angažmá soukromého sektoru: důvody – výdělek
 - - vlastní hospodářský zájem na dopravě, výnos z mýta
- Otázka vlastnictví a jeho významu.

Spojení a oddělení cesty/zázemí a provozu

- Cestná a silniční doprava: veřejně dostupné cesty, soukromé cesty (fakticky a formálně dostupné resp. nedostupné).
- Letecká: prostor samozřejmě dostupný všem, může být však vyhrazen a bývá vyhrazen, letiště veřejná, letiště státní, letiště soukromá.
- Námořní a říční doprava: moře, řeky, přístavy a přístaviště, jenom některé kanály mohou být pro vlastní potřebu.
- Železniční doprava: dříve obvykle propojení kolejí a provozu, nyní v některých případech rozdělení cesty a provozu, demonopolizace, řízená hospodářská soutěž.

Rozložení nákladů

- Vedle splácení investice též nutnost údržby.
- Neudržované či zanedbávané cesty a zázemí jako velký problém.

- Poplatky za užití: letiště, přístavy,
- Mýto: za využití cesty
- (nutnost odlišit od cla za zboží, možnost křížového financování)
- Veřejná úhrada a možnost využití.

Doprava pro vlastní potřebu

- Jako samozřejmost, právo či výsada?
- Vlastní financování je obvyklé, příspěvek jiného výjimkou.
- V jednotlivých druzích dopravy různé druhy dopravních prostředků.
- Zpoplatnění či zdanění existence dopravního prostředku.
- Regulace prostřednictvím nároků na řidiče nad rámec ohledů kvůli bezpečnosti.
- Co je při provozu dopravního prostředku oprávněn převážet?
- Koho při provozu dopravního prostředku oprávněn převážet?

Přeprava jako možnost živit se a vydělávat

- Není totéž z hlediska oprávnění.
- Vesměs přísnější přístup státu.
- Hraniční režimy přivydělávání, oproti minulosti usnadněné díky moderním komunikačním technologiím: např. Uber. Konkuruje například tradiční oficiální taxislužbě.
- Licence pro provozovatele.
- Licence mohla být zároveň vymezený monopol.
- Nelegální přeprava: silnice, námořní a říční doprava?
- Jak zjistitelné a postižitelné?

Trend demonopolizace

- V minulosti monopoly pro přepravu v jednotlivých druzích dopravy.
- Během posledních desetiletí trend demonopolizace.
- Přesvědčení, že hospodářská soutěž je blahodárná.
- Podobně některá další monopolní odvětví (pošta, telekomunikace, elektroenergetika, plynárenství).
- Demonopolizace si žádá posílení dozoru: objevují se zvláštní úřady, zapojují se úřady na ochranu hospodářské soutěže.
- V Česku demonopolizace agendou Evropské unie.

Osobní a nákladní silniční doprava

- Oddělení je běžné, silniční doprava je nejvíce dekoncentrovaná a spontánní.
- Odlišné kategorie: taxislužba osobními auty, autobusy (linky) a autokary (zájezdy).
- Nákladní doprava vozidly různých velikostí.
- Licence na základě splnění technických, personálních a organizačních požadavků, popř. ještě uvážení zvažujícího potřebnost.
- Lze předpokládat, že jednotlivé státy se odlišují podle svého politicko-ekonomického zřízení.

Železniční, letecká, říční, námořní

- Železniční v minulosti výlučně unitární, při případné spolupráci či zakotvených právech průjezdu. Nyní v řadě zemí snaha demonopolizovat. Oddělení železniční dopravní cesty a provozu.
- Letecká osobní (poštovní) doprava často monopolizovaná, historické důvody, často vojensko-politické ambice.
- Říční doprava – podle poměrů jednotlivých systémů, v Evropě liberalizace v EU.
- Námořní doprava podle poměrů v příslušném státě. Samotné moře je však volně dostupné. Levné vlajky (flags of convenience) pro mezinárodní nákladní dopravu jako důsledek.

Vnitrostátní a mezinárodní doprava / přeprava

- Licence obecně vnitrostátní, mezinárodní doprava si žádá shodu států.
- Peáž: cesta vede přes další stát, ale zvláštní režim (včetně pasového, celního apod.)
- Silniční – dvoustranné a vícestranné liberalizační režimy: vlastní, osobní, nákladní, autobusové linky a zájezdy.
- Železniční – spolupráce železničních podniků, nyní v Evropě nastupující soutěž též v mezistátní dopravě.
- Letecká – „devět svobod“.
- Námořní – širé moře je volné, přístup do přístavů.
- Říční – vnitrostátní toky a jezera, zmezinárodněné řeky.

Evropská unie a Světová obchodní organizace

- Dopravní politika Evropské unie jako samostatná politika.
- Snaha vytvořit prostor volného poskytování přepravy.
- Odůvodnění pochopitelně integrací: hospodářskou stejně jako společenskou.
- Související sblížení či sjednocení technických norem a jejich organizačních standardů.
- V rámci WTO liberalizace prostřednictvím GATS – závazky jednotlivých států v různých odvětvích a módech – otázka použitelnosti.
- Dvoustranné či vícestranné liberalizační smlouvy.

Dopravní obsluha jako závazek

- Obvyklé v osobní dopravě, výjimečné v nákladní dopravě.
- Závazek dopravce veřejnosti zajistit obsluhu určité linky.
- Stanovený jízdní řád jako nabídka přepravy cestujícím jako zákazníkům.
- Může být koncipováno jako veřejnoprávní povinnost, postihy při selhávání pokuty, odnětí licence.
- Může být koncipováno též jako smluvní závazek vůči státu, se smluvními pokutami a možností výpovědi.

Dotace na dopravní obslužnost

- Často je doprava – zejména osobní - ztrátová.
 - Dopravci jsou ochotni ji provozovat jenom s dotacemi.
 - Přidělování peněz: nyní často nějaké výběrové řízení.
 - Nebo vlastní provoz (včetně podřazených podniků apod.).
 - Kontrola kvality prostřednictvím dotací.
-
- Je-li dotace na dopravní obslužnost přiměřená, nejedná se v EU o státní podporu narušující hospodářskou soutěž (rozsudek Altmark).

Zajištění dopravy pro obyvatelstvo

- V minulosti státní/veřejný monopol
- Regulace ceny pro cestující.
- Slevy na jízděm či přeprava zdarma pro některé vymezené kategorie osob (děti, žáci, studenti, zdravotně postižení, výsady...)
- Nyní v rámci konkurence nutnost integrovat do dotačních programů či zavést příslušné dotační programy včetně sociálních dávek.
- Sociální dávky na zabezpečení vlastní přepravy poskytované obyvatelstvu – vlastnímu.
- Brněnská „šalinkarta“ – možnost dotace na nákup občanům města.

Soutěž jednotlivých dopravců

- Demonopolizace umožňuje vytváření ceny průnikem nabídky a poptávky.
- Nicméně vesměs přepravu zajišťuje několik málo přepravců: duopol, oligopol.
- Reálná konkurence je vzácná.
- Na místě je tedy třeba dohledu proti zneužití.
- Regulace cen jízdného?
- Potlačování kartelů a zneužití dominantního postavení v jednotlivých druzích dopravy?
- Klasické soutěžní právo se dopravě nevěnuje.

Zajištění vstupů, zejména paliv

- Nedostatek dopravních prostředků a jejich obstarávání v případě nouze a zvláštní potřeby: války a podobné stavy nouze. Nejenom automobily a další dopravní prostředky, ale dříve dokonce koně.
- Posilování mobility a připravenosti na ni jako příprava na válku.
- Dříve zejména uhlí, posléze – až do současnosti – ropy jako suroviny pro výrobu paliv, respektive benzínu a nafty.
- Nedostatek paliva pro jednotlivé druhy dopravy jako důvod technologických změn (např. elektrifikace železnice, městská doprava)
- Nedostatek či nestabilita dodávek elektřiny – dříve, dnes, v budoucnosti.

Lokální environmentální problémy

- Stranou nechme požadavky na bezpečnost provozu a nepoškození dopravní cesty a zázemí).
- Hluk, otřesy, světlo
- Emise a exhalace: kouř, spaliny
- Riziko ze znečištění či ohrožení bezpečnosti (olej, chemikálie, rizikové náklady)
- Proto již od 19. století místní, následně všeobecná omezení a požadavky na dopravní prostředky a způsoby jejich provozu.
- Zákazy vjezdu/plavby/letu, omezení či zvláštní požadavky.

Globální environmentální problémy

- Emise spalin uhlovodíkových paliv jako ničení životního prostředí v celoplanetárním měřítku: skleníkové plyny – globální oteplování.
- Podíl jednotlivých druhů dopravy / popř. trakcí na dopravě ve světovém měřítku.
- Prohlubování úsilí o snížení emisí skleníkových plynů by mohlo mít zásadní dopady na jednotlivé druhy dopravy podle jejich ekologické náročnosti.
- Výslovné zákazy či omezení.
- Zvýšení cen včetně učinění dopravy nekonkurenceschopné.

Zdanění dopravy a přepravy a podpora v něm

- Daně jsou významné, ba někdy zásadní pro jednotlivé druhy dopravy.
- Daně z dopravních prostředků (automobily).
- Daň z přidané hodnoty: základní či snížená sazba.
- Spotřební daň na palivo jako vysoká zátěž – osvobození pro některé druhy dopravy (mezinárodní civilní letecká doprava pod IATA)
- Zohledňování nákladů na přepravu či vlastní dopravu jako náklady na udržení výnosů / výdaje na udržení příjmů.
- Daňové odpočty za individuální dojíždění za prací, studiem apod.

Celková bilance – pro stát a jeho rozpočet

- Je doprava / přeprava důležitým zdrojem prostředků pro stát, nebo jsou zásadní, ba převažující výdaje na dopravní infrastrukturu?
- Nutnost zvažování výnosů a nákladů včetně zprostředkovaných.
- Totéž platí pro mezinárodní integraci: kontinentální v EU a globální v rámci WTO.